

Portul popular al muntenilor polonezi din Podhale

Magdalena Filary

Regiunea Podhale

În sudul Poloniei, de-a lungul Munților Tatra, se află regiunea Podhale, unde s-a dezvoltat o bogată cultură populară, capitala acesteia fiind la Zakopane. Localitatea a devenit cunoscută în anii '90 ai secolului XIX-lea datorită lui Stanisław Witkiewicz, care a lansat „stilul din Zakopane”, numit și „stilul lui Witkiewicz” – o mișcare care avea ca scop să creeze un stil patriotic și național în arhitectură, bazat pe tradițiile populare. Stilul acesta a pătruns în mai multe domenii: muzică, literatură, meșteșuguri etc., astfel încât arta populară din Podhale a pătruns în cultura generală națională.

Podhale este locuită de grupul etnic *goralii* (ceea ce înseamnă munteni). Aceasta este o zonă bogată din punct de vedere cultural și etnografic, care se deosebește de celelalte, având un folclor specific. Mulți dintre istorici și antropologi confirmă că ei sunt de origine română, fiind păstorii din nordul Transilvaniei, numiți *vlahi*, care au început să vină pe aceste terenuri încă din secolul al XIII-lea.

Cel mai reprezentativ element al folclorului *goralilor* este pășterea oilor și legată de aceasta producția brânzeturilor, mai ales a brânzei *oscypek*. Alte elemente importante ale specificului din această zonă sunt dialectul, cântecele, dansurile și costumele populare.

În anii '30 ai secolului al XIX-lea au început să viziteze Podhale diferiți artiști. Un mare propagator al orașului Zakopane și a regiunii a fost Tytus Chalubiński. Mulți artiști veneau aici în căutarea inspirației, încântați de munții pitorești. O parte din ei s-au stabilit și și-au continuat creația acolo, ca de exemplu Stanisław Witkiewicz.

Evoluția costumului popular

Costumul popular din Podhale are o tradiție îndelungată. Putem distinge câteva etape în evoluția acestuia. Prima etapă este secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. A doua etapă este a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, a treia – primii ani ai secolului al XX-lea, a patra etapă este perioada interbelică, iar a cincea durează până astăzi.

Până în secolul al XIX-lea costumul a fost unicolor. Cel mai caracteristic element al costumului din Podhale sunt *parzenice* – pantalonii decorativi. Primii pantaloni au fost lipsiți de broderii și au venit probabil odată cu moda militară a soldaților austro-ungari. În trecut, oamenii îl executau singuri în gospodărie.

Costumul femeiesc s-a schimbat în funcție de modă și de influențele din exterior. În prima jumătate a secolului al XIX-lea au apărut eșarfe din in, cămăși, șoarte și fuste în culoarea indigo. Fustele și corsete se făceau din brocart. În secolul al XIX-lea, au început să vină în Podhale femeile din oraș, de aceea s-a luat ca model costumul din Cracovia. Femeile au început să poartă atunci veste din aceleași țesături ca fustele. Din ce în ce mai des fustele erau din țesături închise, cu flori mici și fructe, la care se purta corset și blănuri maro ca cele purtate de bărbați. În primii ani ai secolului al XX-lea a început următoarea etapă de schimbări. Au apărut bluze care se purtau la fuste largi, pe corsete se broda motivul de crin și de floare-de-coliț, iar sub ele se purta cămăși cu gulerul mare și manșete împodobite cu broderii albe. În perioada interbelică, la costumul femeiesc apare motivul de trandafir cu mai multe broderii. După război fustele se scurtează semnificativ și au motive florale pe toată suprafața sau dantelă. Corsetele se strâng cu o panglică largă roșie. În picioare, femeile au început să poarte, în afară de *kierbce*, pantofi cu șireturi sau simpli la care purteau șosete din bumbac sau lână. Un element important care apare pe parcursul anilor în costumul femeiesc sunt mărgelile roșii.

Costumul popular bărbătesc

Este compus din pălărie neagră din păslă, al cărei cap este înconjurat de scoici numite cuburi, cusute pe o panglică roșie. O cămașă albă din pânză cu mâneci largi cu buton din metal la gât, împodobită cu lănișoare și mărgelușe. Pantalonii goralilor se numesc *portki*, sunt din pânză albă, tăiați la talie și în partea de jos. De-a lungul picioarelor merg lampasuri din șnuruleț colorat, partea de jos a pantalonilor este decorată cu pomponuri, iar partea de sus cu broderie numită *parzenica*. Brâul din piele purtat peste pantaloni este bogat decorat cu ținte metalice etc. Pantofii *goralilor* se numesc *kierbce*, sunt cusuți din piele, și legați de picior cu o curelușă. Un lanț susține pe umeri ca o pelerina, veșmintele exterioare. Este decorat cu broderii multicolore, aplicații diverse, împodobite pe laturi cu o panglică roșie, folosită pentru legare. Completarea costumului este un baston cu topor, numit *ciupaga*.

Cămașa (*koszula*) - inițial cămășile albe din in nu au avut nasturi. La gât era o mică tăietură care făcea mai ușor îmbrăcatul și dezbrăcatul și care se încheia cu un buton metalic care îndeplinea mai multe funcții, de ex. capătul lui lung în formă de cârlig folosea pentru curățarea pipei. Cămășile au fost decorate cu ornamente, lănișoare cu biluțe din alamă, clopoțele sau mărgelile din sticlă colorată.

Portki - pantaloni strâmți cusuți din postav alb. Cracii au fost tăiați în jurul gleznelor, ceea ce făcea mai ușor îmbrăcatul. Pantalonii au fost bogat împodobiți. Pe partea exterioară au fost cusute lampasuri din șnur, deasupra gleznei pomponuri roșii din lână, iar tăieturile au fost brodate în formă de inimă. Băieții primeau primii pantaloni astfel decorați abia în perioada de dinaintea căsătoriei.

Brâul (*pas*) - lat, fixat cu cataramă alungite, decorat cu caneluri, nasturi mari de alamă și ținte. Brâul nu a fost doar o podoabă a costumului, ci îl și proteja pe cel care îl poartă împotriva frigului, făcea mai ușoară ridicarea greutăților și proteja burta împotriva leziunilor. Deoarece a fost cusut din două straturi de piele, printre care se puneau buzunare, folosea și pentru ținerea unor documente importante și bani.

Cucha – îmbrăcăminte exterioară purtată de gorali ca geacă sau aruncată peste umeri ca pelerină cu mâneci legate în care se puteau ține mici obiecte. Cucha a fost cusută din posnav alb sau negru și apoi bogat împodobite cu benzi de lână, aplicații și broderii colorate. Pentru fixarea ei se folosea un lăntișor din metal, o curelușă din piele sau o panglică roșie.

Serdak – este o vestă scurtă fără mâneci, cu căptușeală din blană și croiul simplu. Este o îmbrăcăminte exterioară, purtată pe tot parcursul anului; când vremea este frumoasă cu blana înăuntru, iar când plouă invers. Sunt cusute din pielea de oaie cu păr alb, negru sau gri, decorate cu aplicații din marochin și broderie multi-colorată.

Kierpce – pantofi cusuți de obicei dintr-o singură bucată de piele de porc sau vacă, pielea se cosea astfel încât pantoful avea doar două cusături, una în față și cealaltă în spate. Inițial, *kierpce* nu aveau ornamente, cu timpul au apărut decorațiuni sub formă de ținte și nasturi metalici. *Kierpce* se poartă în două feluri, legați de picioare sub pantaloni sau în exterior, folosind curelușe din piele.

Pălăria – din pâslă neagră, PLYTKI cu bor îngust și cu o calotă convexă înconjurată de scoici decorative, care protejează nu numai de soare, vânt și ploaie, dar servește și ca un vas în care, de exemplu, goral-ul purta apă de la un izvor. Cei care sunt încă burlaci poartă o pană decorativă la pălărie.

Ciupaga – este completarea costumului bărbătesc, este un baston cu topor. Suprafața mânărilor este ornamentată, la fel și lama. Cândva *ciupaga* era un element permanent la gorali, care îl folosea ca o uneltă de lucru, avea și rolul armei, dar și funcții decorative.

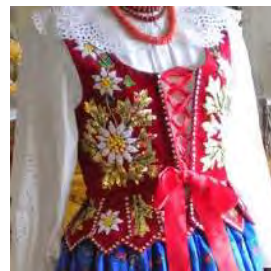
Costumul popular femeiesc

În costumul femeiesc capul este acoperit cu un batic colorat. Primăvara și vara fetele merg cu capul descoperit, punându-și flori în păr pentru decorare. Pe o cămașă din batist, împodobită cu broderie albă, se poartă un corset de catifea, căptușit cu pânză și brodat colorat. Panglica folosită pentru legarea corsetului este lungă, de obicei de culoare roșie, legată la partea de jos în fundă. Capetele ei lungi curg liber în jos la fusta cusută din lână de oaie care este împodobită cu motiv floral aranjat în coroană. Sub fustă se poartă o jupă albă, pe picioare *kierpce*, și la gât mărgelile roșii.

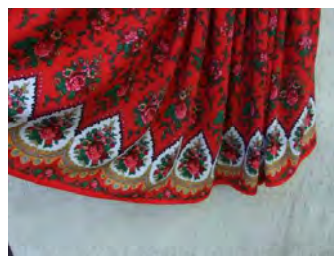

Cămașa – de culoare albă ca zăpada, cusută din pânză subțire sau batist și bogat decorată cu broderie, având la gât gulerul mare cu o broderie albă englezească cu care sunt brodate și mâneci. Cele mai populare modele decorative ale mâneilor au fost compoziții brodate cu trandafiri, crini, viță de vie. Peste cămașă se poartă o vestă din blană pusă pe cămașă sau un corset.

Corset – prin strângerea lui în talie păstrează figura femeii în poziția corectă. Corsetele se leagă cu o panglică largă, în forma literei V. De obicei aveau două straturi, cel exterior cusut din catifea sau din mătase, iar pentru căptușeală se folosea pânză. Marginile erau cusute cu panglici. Suprafața corsetului a fost decorată cu broderie colorată, cu motive florale, și se prindea paiete strălucitoare și mărgelile.

Fustă – cusută din lână și percale, dar mai ales din tibet, fusta este largă și plisată, iar jos împodobită cu o “coroană”, adică o bandă densă de motive florale. Sub fustă se poartă o jupă care dă volum, cusută din pânză albă, marginea de jos este dințată și decorată cu broderie albă din ajur.

Mărgele – femeile decorează haina cu bijuterii, mărgelile roșii, legați cu o panglică într-o culoare cu care a fost legat corsetul. Cele mai valoroase mărgelile sunt cele transmise de la mamă la fiică, femeile purtau și coliere din mase plastice. Pe ambele, cruciurile au fost turnate din staniu și monede legate în medalioane atârinate. Bijuteria nu a fost doar o decorațiune, ci avea puteri magice. Se credea că o protejează pe femeia pe care o poartă de boli, oameni răi și de spirite rele.

Kierpce – asemănători cu cei purtați de bărbați, la care femeile poartă ciorapi din lână sau bumbac.

Cu toată că portul popular al muntenilor din Podhale s-a schimbat de-a lungul anilor și s-a adaptat diferitelor tendințe în modă, tradiția lui s-a păstrat până astăzi datorită faptului că este cultivată de familii și se transmite din generație în generație. Goralii poartă costumul popular nu numai cu ocazia diverselor evenimente religioase, naționale sau familiale, dar și pentru a sublinia diversitatea lor și importanța tradiției.

Bibliografie:

Kroh, Antoni, *Tatry i Podhale*, Editura Dolnośląskie, Wrocław, 2002.

Kroh, Antoni, *Aktualny stan stroju podhalańskiego* în „Polska Sztuka Ludowa-Konteksty”, t. 26, z. 1, ss. 3-10, Instytut Sztuki PAN, 1972.

Piskorz-Branekova, Elżbieta, *Polskie stroje ludowe*, Editura Muza, Varşovia, 2007.

Sieczka, Katarzyna, *Podhalański strój ludowy i jego wytwórcy u progu XX w.*, Nowy Targ, 2000.

Trebunia-Staszal, Stanisława, *Śladami podhalańskiej mody*, Editura POW, 2010.

Trebunia-Staszal, Stanisława, *The Dress of Podhale Highlanders*, Fundacja Braci Golec, 2007.